

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ У ПОЛЬЩІ

Павлюк Т.І., Біла Г.С.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті аналізуються особливості сучасного ринку праці в Польщі. А також відображено зміни, які відбулися на ньому після вступу до Європейського Союзу. Виявлені проблеми та перспективи розвитку ринку праці. Охарактеризовано причини масового виїзду поляків на роботу за кордон, офіційне і реальне безробіття в країні, проблеми фінансування соціальної допомоги для безробітних та можливі шляхи їх вирішення. Запропоновані заходи щодо реформування ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, політика зайнятості, Європейська стратегія зайнятості, активна політика зайнятості, конкурентоспроможна робоча сила.

Постановка проблеми. Регулювання ринку праці є одним з найбільш складних і важливих завдань економічної політики будь-якої країни. Праця – це не тільки господарський ресурс, але і найважливіший соціальний інститут, а вимоги суб'єктів, що реалізують трудову функцію, є різноманітними і не зводяться тільки до еквівалентної винагороди. Деякі країни намагаються вивести ринок праці зі сфери звичайних ринків і застосувати до нього особливий тип регулювання. В умовах світової господарської глобалізації ринковий тиск стає дедалі сильнішим. Виправити ж ситуацію в сфері праці не так вже й просто, оскільки економічній необхідності протистоять політичні розуміння і дуже часто значні інтереси певного кола осіб.

Аналіз останніх досліджень. Певним аспектам вивчення досвіду регулювання ринку праці та соціальної політики в Польщі присвячені роботи таких вчених України, як: В.Л. Андрущенко, З.І. Ватаманюк, З.В. Герасимчук, Ю.Г. Козак, В.С. Корчун, Н.Н. Коцан, А.І. Крисоватий, М.І. Крупка, Е.М. Лібанова, П.В. Луцишин, В.Р. Михайлюк, В.М. Новіков, Л.А. Омелянович, С.В. Слухай, В.І. Павлов, Н.В. Павліха, Р.С. Стрільчук, С.В. Федонюк, Н.В. Яценко та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на значні напрацювання щодо розкриття питання ринку праці Польщі, це питання потребує подальших досліджень та напрацювань. Разом з тим в українській економічній науці не вистачає комплексних досліджень сучасного ринку праці та соціальної політики Польщі та нових форм його регулювання, які планують застосувати в цій країні у найближчі роки.

Мета статті. Метою даного дослідження є з'ясування особливостей ринку праці Польщі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перший рік після вступу Польщі до ЄС деякою мірою зменшилося безробіття: з 19,8% до 18,9%. Однак не вдалося істотно підвищити добробут населення, що посилює міграційні процеси. В другій половині 2004 р. виїхало за кордон у пошуках роботи 100 тис. поляків. З метою боротьби з нелегальною зайнятістю (насамперед – з польською) у ФРН була введена висока мінімальна погодинна оплата в розмірі 15 євро за годину [1].

Упродовж двох років з моменту розширення ЄС (на травень 2006 р.) з Польщі емігрувало понад 2 млн. громадян (враховуючи тих, хто планує повернутися протягом кількох років).

Ще не до кінця зрозуміло, як ця еміграція позначиться на економіці Польщі. Та певні тенденції вже намітилися. Попри високе безробіття, багато фірм ніяк не можуть знайти необхідних працівників. Водночас зарплати тих, хто залишається, помітно зросли, причому вплив «еміграційного чинника» оцінюють у 5-10%.

З Польщі виїжджають здебільшого молоді й амбітні, випускники престижних університетів. Це не дивно, оскільки навіть п'ять років інтенсивного навчання, знання двох – трьох іноземних мов та стажування за кордоном не допомогли їм у пошуках робочого місця у себе в країні. Дехто попрацював кілька років на батьківщині за 800-1200 злотих і дійшов висновку, що в такий спосіб неможливо заробити на власне помешкання.

Крім того, до випускників університетів належним чином не ставляться при прийомі на роботу. Ті, від кого залежить вдалий початок кар'єри молодої людини, заробляють понад 1000 євро на місяць, працюють на престижній посаді й зверхньо ставляться до початківців. Така поведінка особливо поширена серед «яппі» – «успішних людей» віком 28-45 років – жителів Варшави та великих міст на захід від Вісли. Вони скористалися сприятливим моментом 90-х років, коли Польща ще була «економічним тигром», а приваблива праця чекала на кожного випускника економічних та юридичних факультетів, факультетів інформатики та соціології.

Економічна еліта в Польщі все більше відмежовується від решти суспільства. А ті, хто після багатомісячних принижень потрапляє до цього кола обраних, демонструють свою зверхність над тими, хто стоїть нижче. Ці явища вже стали предметом соціологічних досліджень і громадських дебатів у Польщі, оскільки вони провокують зростання відтоку молодих освічених кадрів з країни.

Представники молодого («втраченого») покоління скаржаться, що «яппі» навіть не хочуть з ними говорити про співпрацю, не розглядають надісланих резюме, а в розмові поводяться зверхньо. Це зовсім інакше, ніж на Заході, особливо у Великобританії та Ірландії, куди і спрямовується значна частина польських емігрантів.

Польські емігранти стверджують, що в Західній Європі справді вирішальними є здібності, а іноземне походження не перешкоджає кар'єрі.

Разом з тим у Польщі в 2011-2012 роках на ринку праці спостерігаються і протилежні про-

цеси, все більше зарубіжних фірм відкривають свої фірми в Україні. Зарубіжні концерни дедалі активніше цікавляться тими вищими школами і інститутами Польщі, що спеціалізуються на таких технічних предметах, як інформатика і машинобудування. Близько 55 тис. польських студентів в рік закінчують ВНЗ за спеціальностями математика, природознавство, інформатика або інженерні науки. Після падіння комуністичного режиму країна переживає безприкладний в своїй історії бум освіти. За період з 1991 року по 2014 рік кількість студентів зросла в п'ять разів. Частка студентів у загальній кількості населення складає понад 5%. Це значно перевищує подібний показник у Німеччині.

У Польщі в останні роки введені певні пільги та дотації для іноземних інвесторів, тому вони збільшують свою присутність на польському ринку. Ряд великих фірм переносить в Польщу свої фінансові, бухгалтерські та інші підрозділи. За оцінками експертів, дякуючи цьому в найближчі 5 років близько 500 тис. випускників ВНЗ Польщі отримають роботу в себе в країні.

В 2007-2013 рр. Польща отримала з фондів ЄС до 67 млрд. євро допомоги. Проблемою є освоєння цих коштів, оскільки вже зараз не вистачає робочої сили. А з 1.05.2007 р. відкрила свій ринок праці для польських фахівців Голландії. Відповідно польські роботодавці змушені запрошувати до себе не тільки працівників з країн-сусідів (України, Білорусі, Росії), а й з Середньої Азії (Узбекистан, Таджикистан), а в майбутньому планується залучати працівників з Китаю [7].

За шість років членства в Європейському Союзі безробіття в Польщі знизилося до рівня менше 8%, підвищилися темпи економічного зростання і доходи населення.

Згідно з даними головного статистичного управління Польщі, в серпні 2010 р. середня зарплата зайнятих на підприємствах (без бюджетної сфери, сільського господарства і фінансового сектору) зросла на 10,5% порівняно із серпнем 2009 р. Одночасно рівень зайнятості підвищився на 5,8%. З урахуванням різних надбавок і зарплат, які збільшуються, фонд оплати в країні зріс за вказаний період на 15,5%, а споживчі кредити – на 40% у річному вимірі.

За офіційними даними на середину 2010 р. в Польщі налічувалося 1,1 млн. безробітних, що складало майже 9% зайнятого населення. Видатки державного фонду праці на їх утримання в 2010 р. становили близько 4,7 млрд. злотих. У цілому видатки з фонду праці в 2010 р. розподілялися таким чином: допомога по безробіттю – 48,7% усіх видатків; 42,4% – заходи по боротьбі з безробіттям; 8,9% – інші видатки. Згідно з оцінками аналітиків, близько 1 млн. поляків отримує допомогу по безробіттю незаконно, а майже половина безробітних (0,9 млн.) не намагалися отримати роботу протягом кількох останніх років. Тому ряд вчених зробив висновок про те, що в 2010 році в Польщі без роботи залишався той, хто не хоче працювати, оскільки у багатьох галузях не вистачає сотень тисяч працівників, особливо – в будівництві, сільському господарстві, сфері обслуговування тощо.

Проблема нестачі робочої сили в Польщі нині є настільки гострою, що польське керівництво пла-

нує використовувати нестандартні методи соціальної політики щодо залучення кваліфікованих робітників та спеціалістів, що може негативно позначитися на стані ринку праці їх східних сусідів, в т.ч. і України. Серед них можна виділити наступні: польський уряд дозволив трудовим мігрантам з ряду країн, в т.ч. з України, працювати в Польщі за спрощеною схемою реєстрації шість місяців підряд протягом року. У Польщу почали прибувати за контрактом тисячі будівельників з Центральної Азії (Таджикистану і Узбекистану насамперед). Уряд Польщі прийняв так звану «Карту поляка», яка дозволяє жителям Литви, України, Білорусі, Росії, ряду інших країн, які мають польські корені, вільно навчатися і працювати в Польщі. Багато ВНЗ країни вже готові прийняти на навчання, в тому числі з державним замовленням, студентів із Литви, України, Білорусі, Росії, Казахстану, зокрема на природничі спеціальності та магістерські програми, оскільки значна частина польської молоді виїхала або на заробітки за кордон, або на навчання в країни ЄС, США, Канаду. В цьому плані дуже допомогло Польщі входження України в Болонський процес, що дозволить польським ВНЗ не вчити українських студентів 3-5 років (3 роки – на бакалавра та 2 роки – на магістра на стаціонарі), а перенавчати бакалаврів на магістерських програмах (2-3 роки) по дефіцитних для Польщі спеціальностях [4].

Опублікований 1 жовтня 2012 р. «Аналіз розвитку Польщі в 2012 р.» свідчить, що 7% безробіття в Польщі є фікцією. Проведене в 2012 р. анкетування роботодавців та більше 3000 домашніх домогосподарств під керівництвом професора Януша Чапінського [3], яке охоплювало питання про зайнятість, заробітки, потреби, задоволення життям, дало несподівані результати: фактичного безробіття в Польщі немає, а багато людей не хоче працювати взагалі, отримуючи допомогу по безробіттю та інші соціальні пільги. В результаті виникла дуже складна проблема: як зменшити фінансове навантаження з утримання так званих безробітних на тих, хто працює і робить відповідні внески в фонд праці. Тому новий міністр праці поставив завдання перед відповідними органами щодо поглибленої перевірки статусу тих безробітних, хто довгий час не хоче шукати роботу, а лише отримує допомогу по безробіттю та безплатні лікарняні листки. Першим кроком було створення системи, яка дасть змогу швидко з'ясувати особу, яка не хоче шукати роботу, але отримує допомогу по безробіттю. Для цього була запущена спеціальна комп'ютерна система, яка буде «слідкувати» за всією діяльністю безробітного: реєстрацією, де отримував допомогу по безробіттю, які пропозиції щодо роботи були ним відкинуті, чи з'являвся на співбесіди у службу зайнятості, чи брав участь у курсах перекваліфікації. Одночасно новий міністр праці змусив повітові (районні) служби праці (зайнятості) активніше співпрацювати з місцевими підприємцями.

Дослідження під керівництвом Я. Чапінського ринку праці в Польщі у 2012р. виявило досить цікаві причини, чому багато безробітних не хочуть працювати взагалі або – офіційно. Так, 14% з тих, хто не шукає праці, не бажає це робити, бо не хоче втратити доступ до безплатної ме-

дичної допомоги. Це характерно насамперед для тих, хто не має великих потреб. Серед осіб, не дуже зацікавлених в пошуку праці, найбільшою групою є жінки. Вони не шукають праці, бо мають достатньо її вдома (готування їжі, прання, опіка над дітьми і старими людьми). Через це вони не мають часу на курси перекваліфікації, однак реєструються як безробітні, щоб мати медичну страховку і право на соціальну допомогу. Офіційно працювати також не хочуть ті, які вже працюють в «тіні». 61% з них – це чоловіки [5].

Наступною групою є так звані тимчасово безробітні. Вони працюють до того часу, коли отримують право на допомогу по безробіттю, а потім залишають офіційну роботу і працюють в «тіні», отримуючи одночасно соціальні допомоги. Коли право на ці допомоги вони втрачають, то знову йдуть на офіційну роботу, а потім знов її кидають і так далі. Відповідно, якщо поррахувати названі вище групи, то безробіття в Польщі зменшується наполовину, до 6%. Звертає на себе увагу і той факт, що серед тих, хто не хоче офіційно працювати, а працює в «тіні», майже 10% складають ті, хто має вищу освіту. Однак більшість тих, хто не хоче офіційно працювати, є некваліфікованими працівниками. Взагалі не зацікавленими в праці з цієї групи є люди старше 45 років. У цій групі також дуже багато тих, хто має різні патології. Рано чи пізно роботодавець обов'язково звільняє таких працівників, що ще більше ускладнює їхнє життя. Ці та інші негативні явища ринку праці передусім характерні для депресивних регіонів Польщі, в т.ч. для Підляського і Люблінського воєводств, які відносять до найменш розвинених воєводств Польщі. Для зменшення прихованого безробіття у цих воєводствах і держава, і ЄС виділяє значні кошти, насамперед для розвитку інфраструктури, сфери послуг, зеленого туризму, екологічно чистого сільського господарства та ін. Але не завжди ці інвестиції можна освоїти, бо, як не дивно, не вистачає робочої сили навіть у цих праценадлишкових воєводствах. Багато жителів прикордонних з Україною воєводств Польщі зайняті дрібною контрабандою, яка дає їм більші доходи, ніж офіційна зайнятість (нелегальне транспортування через кордон алкоголю, тютюну, паливно-мастильних матеріалів тощо) [4].

Для зменшення фінансового тягаря на тих, хто легально працює і утримує за рахунок своїх податків псевдобезробітних, Я. Чапінський запропонував наступні кроки. Служби праці в Польщі повинні відмовляти у наданні допомоги по безробіттю та інших соціальних пільг тим, хто не прийняв три пропозиції з працевлаштування. Крім того, на його думку, служби праці потрібно приватизувати і винагороджувати тільки за тих людей, для яких вони знайшли місця роботи. Професор Я. Чапінський вважає, що тільки в такому разі вдасться значно скоротити кількість тих, хто потребує соціальної допомоги, хоча не має на неї права. Служби праці в Польщі вже сьогодні можуть застосовувати різні санкції до псевдобезробітних, але не роблять цього, оскільки бояться залишитися без роботи [3].

Для виправлення зазначеної ситуації в Польщі Я. Чапінський пропонує оголошувати тендер на надання послуг щодо працевлаштування тих, хто не має роботи. Та структура (державна чи

приватна), яка виграє тендер, отримуватиме від держави гроші за кожного працевлаштованого безробітного. Тоді вдалося б істотно скоротити як рівень безробіття в Польщі, так і кількість державних чиновників, які опікуються ним. Цей висновок стосується не тільки регулювання ринку праці в Польщі, а й України.

При аналізі сучасного ринку праці в Польщі важливо з'ясувати роль освіти у підготовці учнів і студентів до праці. Протягом останніх десяти років працевлаштування осіб з вищою освітою в Польщі зросло на 800 тис., а працевлаштування інших осіб зменшилося. Водночас звертає на себе увагу те, що сьогоднішні випускники професійно-технічних закладів, згідно з проведеним дослідженням, гірше підготовлені і не мають відповідної практики. Тому працевлаштування молодого випускника професійно-технічного училища є значно складнішим, ніж старшої особи з цією ж самою освітою. Суттєвим недоліком існуючої системи допомоги по безробіттю в Польщі, на думку У. Стандерської, є те, що досить часто служба праці пропонує працевлаштування безробітному тільки після встановленого законом терміну отримання допомоги по безробіттю (через 12 місяців), хоча це можна було б зробити значно раніше. В цілому, як вважає проф. У. Стандерська, в Польщі доцільно ввели платну освіту у державних ВНЗ з одночасним введенням дотацій для студентів. Це допомогло готувати ті кадри, яких потребує ринок, а не ті, які можуть готувати на даний час ВНЗ Польщі [7, с. 68].

Економічний спад, призводить до зменшення потреби в робочій силі з Східної Європи для таких країн, як Німеччина, Великобританія, Італія та ін. Ці країни вводять більш жорсткі санкції за працевлаштування нелегалів. Так, в Англії за працевлаштування нелегала встановлено штраф у розмірі 10 тис євро. Все це прискорить повернення багатьох поляків з-за кордону додому.

Дію різнонаправлених векторів на ринку праці та в соціальній політиці в Польщі в останні роки проаналізував відомий польський економіст, професор Вітольд Орловський [6].

Зменшення безробіття та зростаючий попит на робочу силу призводить до збільшення витрат на оплату праці, що провокує зростання цін на продукцію та веде до зменшення привабливості Польщі серед інвесторів. Та поки цього, на думку В. Орловського, боятися не слід, оскільки продуктивність праці в Польщі зростає швидше, ніж оплата праці, а розмір заробітків ще далеко відстає від рівня Західної Європи.

Незалежно від того, як фахівці оцінюють еміграцію з Польщі, вона поглиблює і прискорює тенденції, на які проф. В. Орловський вказав вище. Якщо безробіття буде мати характер тривалого безробіття з різних причин, зберігатимуться тенденції дефіциту робочої сили, зростаючих витрат на неї та на вироблену продукцію, то в перспективі буде швидко знижуватися інвестиційна привабливість Польщі.

Разом з тим треба враховувати, що Польща в ЄС є країною з найнижчим рівнем охоплення працею працездатного населення. Це пов'язано з тим, що понад 1 млн. здатних до праці поляків, за оцінкою ряду польських експертів, не має ба-

жання працювати. Тому, на їх думку, треба змобілізувати до праці цей мільйон поляків, використовуючи різні методи, в тому числі й не дуже популярні в суспільстві та у політиків.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Для вирішення проблеми ринку праці, на думку польських експертів, треба суттєво змінити політику, заохочуючи до праці насамперед тих, хто має відповідну кваліфікацію, але, реєструючись безробітним, працює в «тіні». Необхідно також активніше проводити політику перенавчання і підвищення кваліфікації осіб, які

завдяки цьому могли б працювати (насамперед це стосується частини сільських жителів). Потрібно також стимулювати до повернення в Польщу трудових мігрантів, які виїхали з країни у попередні роки. Крім того, важливо створити умови для тих, хто хоче працювати, але ринок праці не дає їм таких можливостей, наприклад, молодим матерям. Важливо також створити умови для продовження праці пенсіонерам, в тому числі й шляхом збільшення віку виходу на пенсію та відмінивши достроковий вихід на пенсію як для чоловіків, так і для жінок.

Список літератури:

1. Бараник З. П. Статистика ринку праці: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 003. – 147 с.
2. Буряк П. Ю., Карпінський Б. А., Григор'єва М. І. Економіка праці й соціально-економічні відносини: Навчальний посібник. – К.: ЦНД, 2004. – 440 с.
3. Діденко Н. І. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС: досвід регулювання та державного управління.
4. Петюх В. М. Ринок праці: Навч.-метод. посібник / В. М. Петюх. К.: ВЦ «Академія», 2012. – 128 с.
5. Пилипенко В. Людина в ринковому суспільстві: орієнтація, поведінка, культура / В. Пилипенко. – К.: Фоліант, 2013. – 224 с.
6. Тимош І. М. Економіка праці: навч. посібник / І. М. Тимош. – Тернопіль: Астон, 2012. – 346 с.
7. Карлін М. І. Фінансова система сучасної Польщі. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 120 с.

Павлюк Т.І., Біла А.С.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університета

ОСОБЕННОСТИ РЫНКА ТРУДА В ПОЛЬШЕ

Аннотация

В статье анализируются особенности современного рынка труда в Польше. А также отображены изменения, которые состоялись на нем после вступления к Европейскому Союзу. Выявлены проблемы и перспективы развития рынка труда. Охарактеризованы причины массового выезда поляков на работу за границу, официальную и реальную безработицу в стране, проблемы финансирования социальной помощи для безработных и возможны пути их решения. Предложены мероприятия относительно реформирования рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, политика занятости, Европейская стратегия занятости, активная политика занятости, конкурентоспособная рабочая сила.

Pavlyuk T.I., Bila H.S.

Vinnitsya Trade and Economic to the Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

THE FEATURES OF LABOUR MARKET IN POLAND

Summary

In the article it is analysed the features of modern labour market in Poland. And it is also represented the changes that took place there after Poland had joined the European Union. It was found the problems and the prospects of development of the labour market. It was characterized the reasons of mass departure of Polish people abroad, official and real unemployment in country, problems of financing of social assistance for unemployed persons and possible ways of solution these aspects. It is offered actions to reform the labour market.

Keywords: labour market, policy of employment, European strategy of employment, active politicity of employment, competitive labour force.